

BİLİM VE BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR

Yavuz ÜÇKUYU*, Alpay AZAP*

Kapitalizmin bilimle ilişkisinin tarihsel seyrini incelediğimizde, bilimin giderek kapitalizmin/sermayenin denetimi altına girdiğini gözlemledik. Bu ilişkiye bakarak bilimin özerk olduğu, süreç içinde bağımlı hale geldiği yanılması da düşmemek gerekir. Burada kastettiğimiz sermayeye bağımlı olmanın belli evrelerinde bilimin kendisini var eden özelliklerini yitirmesi sonucu sermaye kalıplarına göre hareket etmeye başlaması, başka ifadeyle sermayeleşmesidir.

Bilimin sermayeleşmesini kolaylaştıran/mümkün kılan gelişme, teknoloji üretimi ile bilim üretimi arasındaki mesafenin kapanmasıdır. Bilimle teknoloji arasındaki kapanan mesafe, bilimin "toplumsal yarar"ı gözetmesi/önceleme anlamında olumlu olarak da nitelenebilir. Örneğin Küba biyoteknoloji alanında dünya üzerinde en önemli ülkelerden birisidir ve bu ülkede akciğer kanserine karşı geliştirilen aşılarda olduğu gibi tedavi edici aşılarda yoğun çalışmalar yürütmektedir. Burada bir sorun görünmemektedir. Sorun kapitalizmde, bilimsel üretimin, sermaye birikim süreci ile dolaylı olarak ilişkisinden kaynaklanmaktadır.

Geçmişte genellikle bilimsel üretim gerçekleştirildikten sonra, bu bilimsel üretimin şu ya da bu yönünün kapitalist üretim sürecine teknoloji olarak aktarımı söz konusu olmuştur. Buharın bilimsel olarak keşfiyle teknoloji üretimi olarak buhar kazanlarının trenlerin hareket ettirilmesinde kullanımı arasında onyıllar vardır. Bilimin sermayeleşmesi ile birlikte yaşanan ve istenen kapitalist meta üretiminin gereksinim duyduğu teknolojinin bilimsel üretimi olmaktadır. Bu durumun sonucu kapitalist meta üretiminin gereksinim duymadığı bilimsel üretim alanlarının bilimden dışlanması olgusudur. Örneğin yoksul-az gelişmiş toplumların bulaşıcı hastalıklarının önlenmesi ve tedavisine ilişkin bilimsel üretim çalışmalarına -bu toplumların alım gücünün sermaye birikim sürecine katkısının sınırlı olacağı gerekçesiyle- kaynak aktarımı ya hiç yapılmamakta ya da göstermelik olarak yapılmaktadır. Bilimsel bilgi üretiminin sermayeleşmesi

ile birlikte bilimsel bilgi üretimini harekete geçiren güdü, sermaye birikimini sağlama anlamında "işe yarama" ölçütü ile tanımlanmaktadır. Artı-değer oranını artıran bir bilimsel bilgi üretimi "işe yarar" niteliğini kazanmakta, artı-değer oranına katkısı olmayan bilimsel bilgi üretimi "işe yaramaz" olarak dışlanmaktadır. Bilimsel üretim daha büyük bütçelerin kullanımını gerektirdiğinden "işe yaramaz" alanlara kaynak aktarılmayarak daha başından sermaye için kötü sürprizler de önlenmektedir.

Bugün ABD başta olmak üzere kapitalist ülkelerin pek çoğunda büyük sermaye grupları, üniversitelerin bilimsel üretimlerinin içeriği ve seyri konusunda doğrudan yönlendirmede bulunmakta gerekli gördüklerinde baskı uygulamaktadırlar. Türkiye'de de üniversitelerde 90'lı yıllardan beri oluşturulmaya başlanan "Tekno-Kent", "Tekno-Park" uygulamaları, önemli bilimsel üretim mekanları olan üniversiteleri sermayenin gereksinimleri doğrultusunda bilimsel üretime zorlama girişimleridir. Oluşturulan bu teknoloji merkezleri için başarı kriteri sermayenin "işe yarama" ölçütünde olduğu gibi "kar-elde etme" ölçütüdür.

Türkiye'de devlet bilimsel üretimin sermayeleşme yönelimini hızlandırmak ve yönetmek amacıyla "Bilim-Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı" adıyla yeni bir bakanlık tanımladı.

Diğer gelişmiş kapitalist ülke örneklerinde olduğu gibi bilimle sanayi(sermaye) arasındaki içiçeliği artık gizlemeye bile gereksinim duymuyorlar. Ülkenin tüm kaynaklarının neo-liberal düzenlemeler doğrultusunda seferber edildiği bir kapitalist yapılanma peşindedir. Bilim de sermaye üretimi için yeniden yapılandırılmış şekliyle bu kapitalist yeniden yapılanmanın önemli öğeleri arasındadır.

Kapitalist yeniden yapılanma için bilimde yönlendirme, teşvik, tehdit dahil her türlü aracı parasızca kullanıyorlar. Kocaeli'nde Onur Hamzaoğlu ve Antalya'da İlker Belek bilim insanları olarak yönlendirme ve teşvik edilerek kapitalist yeniden yapılanmaya

*Toplum ve Hekim Dergisi Hakem Kurulu Üyesi

dahil edilemedikleri için tehdit edildiler/ediliyorlar.

Ancak sert kayalara çarptılar. Dergimizin de emektarları olan her iki bilim insanı, aynı zamanda kapitalizmin bilimi sermayeleştirmesinin sınırlarının olduğunu da gösterdikleri için önemlidirler.

Dergimizin bu sayısında "Bilim ve Bilimsel Araştırmaları" bir dosya bütünü içinde ele almayı hedefledik. Başlangıçta öngördüğümüz hedefe uygun bir içerik elde ettiğimize ilişkin ciddi kuşularımız bulunuyor. Bu nedenle derginin bu sayısındaki ilgili yazıların "Bilim ve Bilimsel Araştırmalar" dosyası için bir giriş olarak okunması ve değerlendirilmesi uygun olacaktır.

"Bilim ve Bilimsel Araştırmaları" konusunu ele aldığımız dergimizin bu sayısının ilk yazısı Afşar Temuçin'e ait. "Bilim Düşüncesinin Gelişimi" başlıklı yazısında Temuçin, tarihsel olarak bilim ve bilim düşüncesinin gelişimini ortaya koyuyor ve bilimde nedenselliğin önemini vurguluyor.

Konu ile ilgili ikinci yazı "Bilim'in Kapitalizm İle İlişkisi Üzerine Bir Çerçeve Denemesi" başlığıyla Yavuz Üçkuyu'ya ait. Yazıda, kapitalizmin değer yasası ve yadsıma mekanizmaları ile bilimi nasıl biçimlendirdiği üzerinde duruluyor.

Üçüncü yazı Erhan Nalçacı'nın "Bilimsel Yönteme Tarihselci Yaklaşım" başlıklı yazısı. Nalçacı yazısında materyalist tarih yöntemi ile bilgi üretme süreçlerini irdeliyor. Bilginin üretimi ve kullanımını üretim tarzları boyunca tarihsel olarak gözden geçiriyor.

Konu ile ilgili dördüncü yazı İzge Günal'a ait. "Bilim İnsanınin Toplumsal Sorumluluğu" başlıklı yazısında yazar, bilim insanının toplumsal sorumluluğunu bilgi üretme, aydın olma ve sınıfsal konumu düzeylerinden inceliyor.

Beşinci yazı Filiz Zabcı'nın "Bir Bilgi-Yönetim Sistemi Olarak Dünya Bankası" başlıklı yazısı. Zabcı yazısında tüm Dünya'da emperyalist-kapitalist bir düzenleyici kurum olarak Dünya Bankası'nın Bilgi-Yönetim sistemi ile bilimsel üretimleri yönlendirme mekanizmalarını tartışıyor.

Konu ile ilgili altıncı yazı Namık Kemal Pak'ın "TÜBİTAK ve TÜBA Vakalar" başlıklı yazısı. Her iki kurumun içinde ve tarihsel seyrinde yer almış, tanıdığı olmuş bir kişi olarak yazar, kurumların neo-liberal yaklaşımla yeniden düzenlenme süreçlerini ele alıyor.

Konu ile ilgili yedinci yazı Halis Ulaş ve Burhanettin Kaya'nın kolektif üretimleri. "İlaç Endüstrisi, Bilimsel Araştırmalar ve Hastalık Üretimi" başlıklı ortak yazılarında, ilaçların, sadece tanı ve tedavi açısından tıp uygulamalarının bir parçası olmadıklarını, iktisadi faaliyetlerin ve politikaların özgün bir örneği olduğunu ortaya koyuyorlar.

Konu ile ilgili son yazı, Murat Civaner'e ait. Civaner "'Yaşayan Belge": Dünya Tabipler Birliği Helsinki Bildirgesini Güncelleme Çalışmaları" başlıklı yazısında, insanlar üzerinde yürütülen çalışmaların nasıl yürütülmesi gerektiğine ilişkin Dünya Tabipler Birliği Helsinki Bildirgesi'ni güncelleştirme çalışmalarından ve bu sürece Türk Tabipleri birliği'nin katkısından söz ediyor.

"Bilim, Bilimsel Araştırma" konusuna dergimizin olanakları ölçüsünde bir giriş yaptığımız bu sayısında, konunun eksik yönlerinin bir bölümünü derginin bundan sonraki sayılarında yer alacak yazı ve söyleşilerle kapatmayı planlıyoruz. Yine de eksiklikler olacaktır. Eksiklikleri derginin yazarı ve okuruyla birlikte giderme umuduyla...